

Klaus kladl důraz na pouhou technologii moci

Český demokratický systém postrádá některé dimenze

• **Současná stranická politika je redukována na technologii moci. Připomíná dětskou hru na pískovišti. Výsledkem je, že ideologické puritánství je deformováno účelovým pragmatismem.**

Mezi příčinami současné politické krize je opakovaně uváděno chování politických stran, zejména jejich neschopnost komunikovat a jejich ideologizování i těch témat, která už svou podstatou vyžadují spíše věcná, neideologická řešení. Mnozí politici ovšem s kritikou role, kterou politické strany hrají v našem politickém systému, nesouhlasí. Někteří z nich, jakož i někteří komentátoři, nyní dokonce obviňují prezidenta Václava Havla, nejprominentnějšího kritika hypertrofiie bezduchého stranictví, z nepřátelství vůči politickým stranám a snaž o návrat k myšlenkám nepolitické politiky, které Havel, ještě jako disident, po určité době rozvíjel.

Ve skutečnosti ani Havel, ani mnozí další kritici role stran v našem politickém systému nezpochybňují strany samotné. Jejich spor se za stánci současného politického systému je mnohem hlubší – je to spor o to, jaký charakter má mít demokracie. Demokratický systém, tak jak se u nás vyvinul od roku 1989, postrádá totiž některé dimenze, které jsou běžné v rozvinutých západních zemích. S trochu nadsázky můžeme říci, že demokracie byla u nás zredukována na zavedení základních demokratických mechanismů a institucí, jako jsou zejména strany. Pod skořápkou takto vybudované demokracie je ale do značné míry prázdno.

Hlavním rysem naší demokracie je důraz na vysoce personifikovaný soubor o moc mezi politickými stranami, které spolu nedokážou komunikovat. Politika byla zredukována především na technologii moci. Méně je už považována za správu věcí veřejných. Zájmy „polis“, tedy zájmy veřejné, jsou konstantně podřizovány osobním zájmům a ambicím členů personálně nepočtených stranických sekretariátů, kteří se snaží tyto ambice a zájmy skrývat za zjednodušující ideologická schémata. Česká politika tak často připomíná hru

skupiny dětí, které – používajíce často nesmyslné ideologické poučky – si nejenom zářivě střeží své pískoviště proti ostatním, ale také si navzájem bojí své pískové hrady.

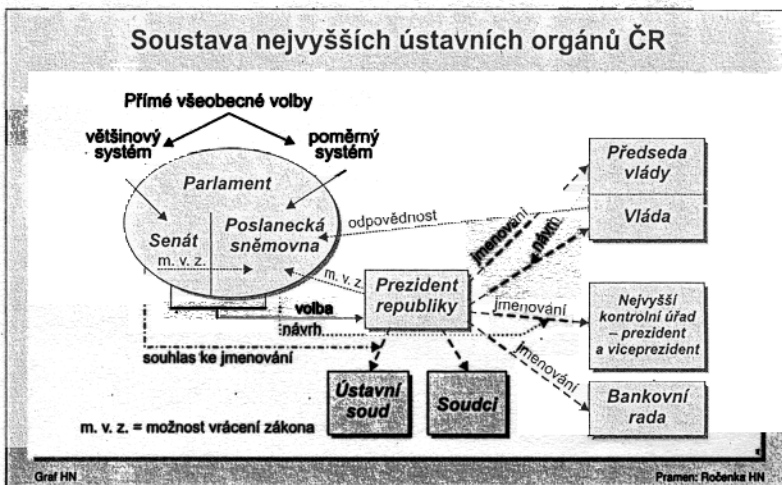
Politické strany jsou důležitými institucionálními pilíři každé moderní demokracie, ale vedle nich v takových demokratických funguje mnoho dalších institucí a mentálních postojek, které se u nás zatím plně neprosadily. Navíc se ve vyspělých demokraciích mění i samotná podstata politických stran. Ubývá stran, které se opírají o klasické politické ideologie. Politický soubor se všude na západě posunul směrem k politickému středu, kde se neodehrává na pozadí ideologických schémat, ale spíše konkrétních témat. Jakými jsou například ekologie, role žele a společnosti, potraty či evropská integrace. Tato téma rezonují napříč politickým spektrem, v němž postupně mizí staré dělení na politické levo a pravo.

Naši straníční ideologové namítanou, že Česká republika si něco podobného nemůže dovolit, neboť si nejprve musí vyřešit věci, které mají vyspělé demokracie dávno za sebou. Mají pravdu přinejmenším v tom, že si zřejmě musíme ve zhuštěné formě prožít ty ideologické střety, které bývaly západními demokraciemi v době, kdy u nás panoval komunismus. Zároveň tak ale ke komplexním, svou povahou neideologickým tématům moderní doby, která k nám vtrhla po pádu železné opony, přistupují naši politici často s rétorikou zjednodušujících stranických ideologií doby minulé. V praxi jsou pak nuceni tyto ideologické floskule všelijak ohybat v zájmu řešení pragmatických a věcných. Výsledkem je, že ideologické puritánství je postrádáno účelovým pragmatismem a věcné řešení problémů zase trpí trapným ideologizováním.

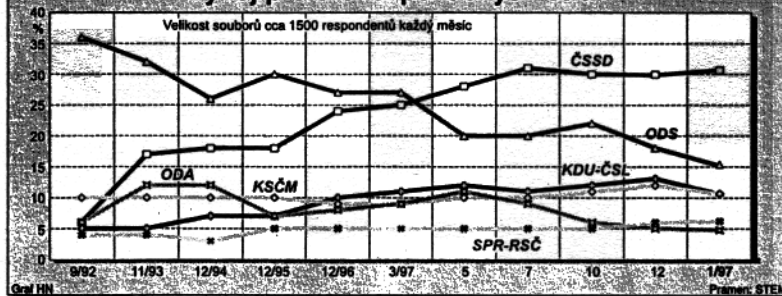
Charakter politických stran se v mnoha západních společnostech mění. Kromě stran extrémistických většina ostatních stran se přestala chovat jako uzavřené sekty, které jediné mají klíč k pravdě. Moderní západní politická strana je otevřený subjekt, v jeho rámci často koexistuje několik názorových proudů. Strany v západních demokraciích nefungují pouze vertikálně – tedy jako hierarchizované nástroje boje o moc, kontrolované úz-

kými skupinkami stranických lídrů. V jejich nitrech probíhá též neustálá horizontální diskuse, která navíc často přesahuje hranice strany směrem k nejrůznějším politickým občanským asociacím.

Do určité míry samozřejmě záleží na tom, jaký ta která země používá volební systém. Systémy většinou zužují politické spektrum na dvě nebo tři velké strany, které jsou ve své podstatě širokými koalicemi politických a občanských zájmů a iniciativ. „Pravá“ křídla stran, které se vymezují jako levicové, se navíc stále více protínají s „levými“ křídly stran pravcových nad politickým středem – tak jak to můžeme nyní vidět ve Velké Británii nebo jako tomu je již dlouho ve Spojených státech. Většinové systémy též propojují komunální úroveň s vysokou politikou. Kandidáti se musí osvědčit v malých obvodech u kon-

Vývoj preferencí politických stran

krétních voličů, čímž se částečně odideologovává jejich rétorika. Voliči chtějí od takových kandidátů slyšet nejenom to, zdali se považují za socialisty, liberály nebo konzervativce, ale především si mohou udelet pro jejich obvod.

V systémech poměrného zastoupení je posílen stranický princip už tím, že se volí politické strany ve velkých obvodech. V rozvinutých demokraciích je ale tento důraz na stranictví různými způsoby podvazován, nežidka zaváděním alespoň některých prvků systému většinového. V mnoha zemích existují systémy kombinované, které se snaží zvýraznit pozitivita obou základních volebních systémů a eliminovat jejich záporné stránky. Ať už je volební systém ale jakýkoliv, moderní strany jsou většinou už svou podstatou

otevřené směrem navenek. Stranické sekretariáty nejsou věcné, neboť se musí o moc dělit s různými regionálními centry stranické moci.

Neméně důležité je i to, že ve všech rozvinutých demokraciích byla odpolitizována státní správa, a to často až na úroveň náměstků ministrů. Po volbách se tedy mění jen velmi úzká skupina nejvyšších politiků, zatímco státní správa zůstává nedotčená a regionální samospráva žije svým vlastním životem.

V našich poměrech strany fungují jinak. Především jsou značně centralizované. Důraz je na vertikální organizaci. Horizontální struktury a diskuse – a jejich napojení na občanské asociace – se vyvíjejí jen velmi pomalu. Odlišné názory nejsou vnímány jako obohace-

ní strany, ale jako útok na jednotu stranického monolitu. Komunikace uvnitř stran, jakož i komunikace stran s občany a ostatními stranami je na velmi nízké úrovni.

České politické strany jsou velmi malé, pokud jde o jejich členskou základnu. Přesto tyto ministři mají v našich poměrech obrovskou moc. Nestojí jim v cestě ani decentralizovaná struktura uvnitř stran, ani decentralizovaná státní správa. Při absenci rozvinuté občanské společnosti a zákona o depolitizaci státní správy se pak strany, které získají moc, zákonitě chovají, jako by – slovy Havla – vlastnily stát.

Bývalý premiér Václav Klaus přispěl k tomuto stavu svým důrazem na technologii moci – mocí zbažené ukotvení v pro-

středí právního státu, morálky a občanské společnosti. Odmítnutí decentralizace státu i mnoha ostatních institucionálních postojek moderních demokracií (např. ombudsmana) přispělo k tomu, že náš politický systém se vyvíjel ve společensko-politickém vakuu, které stranám neposkytovalo zpětné vazby. Strany, jak se zdá, nyní už konečně ani o žádné zpětné vazby nestojí. Vědí vše lépe než občané.

Klaus má naprostou pravdu, když nyní tvrdí, že Havel usiloval o jiné pojetí demokracie než on. Není to ale demokracie bez politických stran, jak bývaly ministerský předseda třetí řídk. Je to demokracie, v níž politické strany jsou pouze jedněmi z mnohých – i když velmi důležitých – vrstev v mnohobarevném organismu demokracie. Už vůbec neobstojí Klausovo tvrzení, že Havlův důraz na občanskou společnost je elitistickým postojem. Takovým postojem je především víra, že rozhodování o všech zásadních věcech postihujících všechny občany má být v rukou několika stran – stran, které jsou v našich poměrech dominovány úzkými, málo tolerantními politickými elitami, které vynikají tendencí k neustálému ideologizování, triviálnímu hašteření a akumulování moci.

Jiří Pehe, politický odbor
Kanceláře prezidenta republiky